

Живојин СТАНОЈЧИЋ

О ДИРЕКТНОМ ОБЈЕКТУ ГЛАГОЛА *(ПО)ВЕРОВАТИ* (Паралела П. П. Његош – М. Црњански)

Апстракт: *Аутор указује на паралелу структуре (по)веровати + прави објекат у језику дела П. П. Његоша и М. Црњанског, сугеришући спонтано ослањање на заједнички изворник – текстове из Новог завета.*

1.

У језику романа М. Црњанског *Сеобе* (Београд, 1996), уз примере типичне вуковске (али – сада већ и карактера дијалектизма¹) формалне конгруенције у реченици: *Жена Аркадијева, слуге Ис а ко в и ч е в е, по имену Стана, нарочито се беше прочула* (Црњански 1996: 153) уместо у језику XX века уобичајенијег облика значењске конгруенције: *слуге Ис а ко в и ч е в о г*, конгруенције која је уз ову лексему (у јединском облику) и у Његошевом језику нормална као таква (нпр.: *јесам и бити ћу Твој богомољац и п о к о р н и слуга*, Речник језика П. П. Његоша, Београд, 1983, под *слуга*)² – упадљив је и пример неуобичајене за модерни српски језик глаголске рекције коју видимо у реченици: *Што се пак тиче оног једног случаја силовања, није хтео да г а п о в е р у ј е, пошто је таквих случајева предвиђао много више* (Црњански 1996: 24), са директним објектом у облику акузатива без предлога уз глагол *(по)веровати*.

Како *Речник МС* (књ. IV, Нови Сад, 1971, стр. 504) са таквом допуном наводи само пример из Стјепана Митрова Љубише, црногорског писца из XIX века: *Да се намјерим на духовника... милостива који ће м о ј е м у к е и н е в о љ е повјеровати*, проучаваоцу језика прозе М. Црњанског наме-

¹ В. и: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик, II. Синтакса*, Београд, 1984, 135.

² М. Стевановић, *Ibidem*, 134-137.

тнула се готово тренутна асоцијација са језиком писца ерудиције истог ранга, тј. – асоцијација са Петром II Петровићем Његошем, писцем језички, бар у територијалном и временском аспекту, доста удаљеном од епохе Милоша Црњанског, а једног од наша два најзначајнија прозаиста XX века – кад као другог узмемо И. Андрића, изузетно важног у контексту односа са Његошевим стваралаштвом³.

2.

Кад је реч о језичком детаљу који смо истакли у наслов, овај глагол (са својим непрефиксираним обликом) сасвим је уобичајен у Вуковом преводу Новог завета најчешће онда када се јавља са неизреченим *директним објектом*, који се, међутим, или *подразумева*, или који је у форми *зависне клаузе објекатског карактера*. За то је довољно навести и само неколико примера као што су: *И ако хоћете вјеровати, он је Илија што ће доћи* (Мат. 11, 14). – *И ови коријена немају који за неко вријеме вјерују, а кад дође вријеме кушања отпадну* (Лук. 8, 13). – *Ако не слушају Мојсија и пророка, да ко и из мртвијех устане неће вјеровати* (Лук. 16, 31). *Еда ли ће он захвалити слуги томе кад сврши што му се заповиједи? Не вјерујем* (Лук. 17, 9).

Сваки од примера ових глагола, по својим унутрашњим синтаксичким капацитетима рекције, може се развити у структуру *глагол + прави објекат* онога типа којег је пример из Његошевог језика дат под **2. б.** „*мислити, сматрати уопште*”: И будале многе *то вјерују / да је дошло с неба допуштење*, у којем је демонстративна заменица *то* – први прави објекат, који се може, прво – експлицирати изричном реченицом с везником *да*, која је – јасно је – увек карактера објекатског конституента, а онда и заменити том реченицом, уз изостављање демонстративне заменице *то*. Наравно, само у случају да демонстративна заменица ср. т. *то* није овде – евентуално – са функцијом наглашавања ситуације означене предикатом, када би, по моме схватању, могла имати и значењску вредност прилога *чак*, што би значило да би пример *И будале многе то вјерују / да је дошло...* могао значити и **И будале многе чак вјерују / да је дошло...*

³ В.: И. Андрић, *Над Његошевом преписком*, Сабрана дела, Књ. XIII, Просвета, Београд, 1981, 72-77 [Споменица посвећена 150 годишњици П. П. Његоша, Посебна издања САНУ, Књ. CCCLXVI/22, Београд, 1963], такође и: *О Вуку као писцу*, Наша књижевност, I/2, Београд, 1946, 188-197; *Вук, реформатор*, Књижевност, I/II, 9-10, Београд, 1947, 178-186; *Вуков пример*, Политика, XLIV, 12715, Београд, 14. IX 1947, 3.

Ја бих пре него ово последње (иако га не искључујем) за вредност дате структуре *глагол + т о* узео ону која се (као у извесном смислу петрифицирана и сведена само на демонстративну заменицу ср. р. *то*) задржала у савременом језичком осећању као уобичајена. Или бар – много обичнија од структуре *глагол + именица у облику акузатива без предлога* (тј. у функцији правог објекта). Вредност те конструкције је, заправо, она коју у нашем свакодневном дискурсу, рецимо, има реченица која долази као коментар у ситуацији каква је дискурс дијалога: *Кажу да ће они победити на будућим изборима. – В е р у ј е м т о, али не би било добро за ову државу.*

Али се овај глагол у језику Новог завјета јавља и са изреченом типичном допуном директног објекта: Ко *вјерује с и н а*, има живот вјечни; а ко *не вјерује с и н а*, неће видјети живота, него гњев Божиј остаје на њему (Јов. 3, 36). – И из града онога многи од Самарјана *вјероваше г а* за бесједу жене која свједочаше: каза ми све што сам учинила (Јов. 4, 39). – А Исус им рече:... који мени долази неће огладњети, и који *м е н е вјерује* неће никад ожедњети (Јов., 6, 35), и то и са именицом, одн. заменицом у облику типичног директног објекта (*вјеровати с и н а*, *вјеровати м е н е*), али управо и са заменицом 3. л. једине у облику акузатива без предлога (*вјеровати г а*) – као у примеру из Црњанског, од којег смо пошли у формулисању нађене паралеле.

3.

И заиста, примери које наводи *Речник језика П. П Петровића Његоша* (Београд, 1983), у одредници **вјѐровати**, -ујѐм, и то

под значењем **1.** „*сматрати да постоји неко натприродно биће или божанство; исповедати неку религију, веру*”: Вјеран бјеше, *б о г а вјероваше* (ОС XXV, 71). – Ко издао, браћо, те јунаке / не предава пуње ни поскуре, / него *п а с ј у в ј е р у вјеровао* (ГВ, 2426-2428) и

под значењем **Изр.**[ази]: „*в ј е р у ј ј е м ц а б о г а у појачаном тврђењу или заклињању: Бог ми је јемац, заиста, стварно, сигурно*”: Ако слажеш, конач се прекиде; / каза л' право, *вјеруј ј е м ц а б о г а*, / пређе моје не с'јече се твоја (ШМ I, 654-656);

а са изузимањем примера

под значењем **2. б.** „*мислити, сматрати уопште*”: И будале многе *т о вјерују* / да је дошло с неба допуштење / султанима да брат брата коље (ШМ II, 810-912)

– за савремено језичко осећање свакако су неуобичајени, исто онолико колико је за то језичко осећање неуобичајен и наведени паралелни пример из језика М. Црњанског: *Што се пак тиче оног једног случаја силовања, није хтео да га по верује, пошто је таквих случајева предвиђао много више* (Црњански 1996: 24), док је пример који изузимам (у Речнику под значењем **2. б**) – у категорији оних који се уклапају у актуелне рекцијске системе, под условима које наводим у одељку **2** овога чланка.

4.

Пошто се могао утврдити дати паралелизам, друго је питање – његово тумачење. Остају на констатацији да су многе од јединица у датом стицају, просто, у језику више присутне као спонтана количина. Наравно, оне могу бити и резултат вољног одбира двају или више писаца, и то одбира који се заснива угледању, дакако, у хронолошкој линији. Но, ако је дијалекатска (и временска) база њихова на великом растојању, и у једном и у другом случају може се узети и (и спонтано, и вољно) коришћење универзалнијих текстова као изворника њихове реализације, и то – текстова који су заједнички изворници, са врло (па и изузетно) јаким интерференцијским потенцијалом, на који упућујем напред, у т. **2**. Уколико бих давао сасвим уопштено тумачење, а оно је утолико на месту уколико се и питање поставило по тренутној асоцијацији, сигурно је да бих овај феномен сместио у оквире језичких јединица (овде синтаксичког нивоа) које су обележене као узусно рехабилитоване, враћене у оптицај – као категорија „дијахронијског у синхронијском”, како се то у теоријском делу лингвистичких истраживања констатује. Јер, наиме, дате јединице, као и лексеме, „могу се поново оживети – историјски роман захвата у прошлост и враћа не само архаичне термине, него, ради сликања атмосфере, и обрте архаичне граматике”⁴. У томе смислу, сигурно се треба подсетити и давних, али непролазно утемељених, ставова наше лингвистике оличене у Александру Белићу, који исто запажа – наводећи историјске примере језика Гетеа, Пушкина, Шекспира, Толстоја, Његоша, Караџића, Мицкијевича, Словацког⁵.

⁴ Dwight Bolinger, *Aspects of Language*, New York, 1975, 385, где се даље још и уопштава правило о односу синхроније и дијахроније речима: „Yet the two [synchronic and diachronic approaches to language – напомена Ж. Ст.] cannot really be pulled apart... With old speakers and young speakers coexisting and communicating, both the past and the future are with us in the present”.

⁵ А. Белић, *Око нашег књижевног језика СКЗ*, Београд, 1951, стр. 19-21, 31, 45, 285.

ИЗВОРИ ГРАЂЕ

М. Црњански, *Сеобе*, Београд, 1996.

Речник језика Петра II Петровића Његоша, I – II, Михаило Стевановић и сарадници, Београд 1983.

Речник МС, књ. IV, Нови Сад, 1971.

Živojin STANOJČIĆ

ON THE DIRECT OBJECT COMPLEMENTS OF THE VERB *(PO)VEROVATI*
(The Parallel P. P. Njegoš – M. Crnjanski)

Summary

Finding the elements of parallelism in the direct objects complements of verb *(po)verovati* [*(po)vjerovati*] in the language of P. P. Njegoš and M. Crnjanski's works, author is suggesting the Holy Bible (New Testament) texts as the most probable common source of some of their language features.

